

PŘEDMLUVA

V posledních letech jsme svědky obnoveného zájmu o filosofii Louise Althussera. Zatímco v druhé polovině sedmdesátých let byla jeho teorie pod přímým útokem snad ze všech stran filosofického bitevního pole a v letech osmdesátých se mohlo zdát, že Althusser upadne zcela v zapomnění, v letech devadesátých dochází spolu s vydáváním jeho textů z pozůstalosti k určité renesanci jeho díla. Vznikl například časopis *Décalages. An Althusser Studies Journal*, který se zabývá výhradně Althusserovou teorií a který publikuje jeho dosud nevydané texty. Rovněž i nárůst počtu vydaných Althusserových děl či knih o něm, jak ve Francii, tak mimo ni, svědčí o celosvětovém vzrůstajícím zájmu o dílo tohoto myslitele.

I v českém prostředí se začíná zájem o Althusserovo dílo pozvolna projevovat. Svědčí o tom například vydání jednoho z čísel časopisu *A2* z února 2012, které bylo věnováno právě Althusserovi, či kolokvium o jeho díle konané v březnu 2013 na půdě Filosofického ústavu Akademie věd.

Z vlastních Althusserových prací toho má však český čtenář k dispozici bohužel velmi málo. Autobiografii *Budoucnost je dlouhá. Fakta* a dva kratší úryvky publikované ve výše zmiňovaném časopise *A2*.

Rovněž i sekundární literatura o Althusserovi je v České republice nevelká.¹ Předkládaná práce je tak určitým pokusem toto „bílé místo“ alespoň zčásti zaplnit. Pokusil jsem se v ní zachytit jednak vývoj Althusserova myšlení, jednak jeho vzájemnou souvislost a jednotu.² Takovýto pokus samozřejmě vede k otázce, zda popsat Althusserovu filosofii chronologicky, či tematicky. Zvolil jsem kompromisní řešení.

¹ Veřejnosti prakticky zcela neznámý zůstal překlad poměrně rozsáhlé části Althusserova příspěvku v knize *Čistý Kapital*. Tento překlad vyšel v roce 1968 v časopise, který byl „neprodejný“ a určený „jen pro studijní účely“. Bez přehánění lze říci, že překlad Althussera je zde vyloženě maskován. Není uveden v obsahu a je „schován“ ve studii M. Maršákové „Některé problémy Althusserovy filosofie“, *Vědecké informace Ústavu marxismu-leninismu pro vysoké školy* 1968, č. 3, s. 82–159. Pasáže Maršákové se zde někdy střídají s Althusserovým textem bez jasného rozlišení, takže pro toho, kdo Althusserův text nezná, může být místy obtížné vůbec rozlišit, kdy se jedná o překlad a kdy o výklad. Děkuji prof. Janu Zouharovi, že mě na existenci tohoto textu upozornil.

² Není samozřejmě možné v jedné knize pojednat absolutně vyčerpávajícím způsobem dopodrobna o všem, co Althusser za celý svůj život napsal. Z toho důvodu musí být každá takto shrnující práce nutně selektivní. Snažil jsem se samozřejmě tuto selekci provést tak, aby nenarušovala celkovou souvislost a aby výsledný text poskytl čtenáři relativně ucelený přehled o podstatě a vývoji Althusserovy filosofie. Považuji přesto za vhodné upozornit čtenáře na to, co v mé práci nenajde a co by v ní mohl oprávněně hledat. Předně, biografické informace jsou zde omezeny na naprosté minimum. Je to dáno jednak tím, že obecně nepovažuji biografické informace při charakteristice určité filosofie za určující, jednak tím, že v češtině již vyšla Althusserova autobiografie, která řadu informací tohoto druhu poskytuje. I když jsou v ní některé věci zamlčeny, jiné záměrně posunuty, podává základní představu o Althusserově životě – navzdory vyjádření Yanna Mouliera Boutanga, že Althusserův vlastní životopis „je spletenec opomenutí a lží“. (Viz Moulrier Boutang, Y., „Biographie contre autobiographie“, *Magazine littéraire*, listopad 1992, č. 304, s. 18–22.) Tento autor detailně zpracoval Althusserovu biografii v následujících pracích: *Louis Althusser, une biographie. La formation du mythe 1918–1945: La matrice*, Éditions Grasset et Fasquelle, Paris 1992 a v navazující práci *Louis Althusser, une biographie. La formation du mythe 1945–1956: Rupture et plus*, Éditions Grasset et Fasquelle, Paris 1992. Interpretovat Althusserovu filosofii na základě jeho osobního života a jeho psychické nemoci se pokusil Gérard Pommier v knize *Louis du néant. La mélancolie d'Althusser*, Aubier, Paris 1998. Vynechána také byla Althusserova filosofie před rokem 1960, která má z dnešního pohledu spíše historickou hodnotu. Omezen na nezbytné minimum byl rovněž rozbor Althusserových interpretací novověkých filosofů.

Vývoj Althusserova teoretického myšlení se vyznačuje čtyřmi výraznými předěly. První období, kdy se, metaforicky řečeno, Althusser stává Althusserem, můžeme ohraničit lety 1960–1967. Do tohoto období spadají jeho nejslavnější texty *Pour Marx (Pro Marx)*, *Lire le Capital (Číst Kapital)*, článek „Freud et Lacan“ („Freud a Lacan“) a další. Toto období sám Althusser označuje jako „teoreticistní“ a marxistickou filosofii v něm v podstatě chápe jako obecnou teorii vědy.

Druhé období začíná rokem 1967, kdy Althusser podrobuje své teoreticistní období kritice a kdy marxistickou filosofii pojímá „jako zbraň revoluce“ a filosofii jako takovou jako „třídní boj na poli teorie“. Výrazněji než dříve se v tomto období projevují také Althusserovy sympatie k maoismu.³ Z této doby pocházejí texty jako: „Idéologie et appareils idéologiques d'État“ („Ideologie a ideologické státní aparáty“), „La philosophie comme arme de la révolution“ („Filosofie jako zbraň revoluce“), „Lénine et la philosophie“ („Lenin a filosofie“), „Éléments d'autocritique“ („Prvky sebekritiky“) aj.

Třetí období začíná okolo roku 1976, kdy je Althusserovým hlavním tématem tzv. krize marxismu. Althusser tehdy provádí jakousi „dekonstrukci“ marxismu i „althusserismu“. Zatímco předchozí období bychom mohli nazvat obdobím „sebekritiky“, toto období je spíše obdobím „sebedestrukce“.⁴

Počátek čtvrté etapy bychom pak mohli klást přibližně do roku 1978, kdy se Althusser vypořádává se svou předchozí filosofickou koncepcí a „chce začít od začátku“.⁵ Toto období je spojeno přede-

³ Viz Althusser, L., *Budoucnost je dlouhá. Fakta*, přel. J. Fulka, Karolinum, Praha 2001, s. 224.

⁴ Viz Elliott, G., *Althusser. The Detour of Theory*, Brill, Leiden – Boston 2006, s. 366. Colletti se vyjadřuje o jednom z textů z tohoto období („Marxismus dnes“), že to je „masová vražda historického materialismu“. Viz Colletti, L., *Le déclin du marxisme*, PUF, Paris 1984, s. 71, cit. dle Elliott, G., *Althusser. The Detour of Theory*, c. d., s. 293. Rovněž i Étienne Balibar píše o tomto období jako o období „sebedestrukce“. Balibar, É., „Tais-toi encore, Althusser!“, in: *týž, Écrits pour Althusser*, La Découverte, Paris 1991, s. 67.

⁵ Althusser, L., „Lettre à Merab“, in: *týž, Écrits philosophiques et politiques I*, Stock/IMEC, Paris 1994, s. 542–543.

vším s rozvíjením koncepce tzv. „aleatorního materialismu“, resp. „materialismu setkání“.⁶

Jednotlivé oddíly knihy postupně charakterizují výše uvedená období ve vývoji Althusserovy filosofie. Tím je zachována určitá chronologie vývoje. Jednotlivé kapitoly v rámci těchto oddílů jsou pak již řazeny tematicky.

Rád bych na tomto místě poděkoval Christianu Lazzerimu, Jacquesu Bidetovi a zejména Étienneu Balibarovi za možnost konzultovat s nimi některé teoretické aspekty Althusserovy filosofie a za velmi ochotný a vstřícný přístup. Veškeré nedostatky knihy však samozřejmě padají na moji hlavu.

⁶ Jak uvádím podrobněji níže, aleatorní materialismus není „objevem“ teprve pozdního Althussera. Jeho prvky byly v Althusserově myšlení přítomny již mnohem dříve. Zcela explicitně se tato tendence projevuje například v textu „O genezi“ z roku 1966, její náznaky však můžeme najít již v práci *Montesquieu, politika a dějiny*. Ačkoli tedy nejde o zcela nový počátek či směr Althusserova myšlení, ale spíše o změnu akcentu předchozích filosofických motivů, je tato změna v důrazu natolik významná, že je dle mého soudu oprávněné ji chápat jako výrazný kvalitativní posun ve vývoji Althusserovy filosofie a pojednat tuto etapu jako samostatné období.